

Den kritiske yderlighed 1. del

En fremtrædende, velafprøvet og -underbygget hypotese om mainstream-medieindholdets politiske karakter lyder, at medierne afspejler de politiske (og evt. økonomiske) magthaveres synspunkter og perspektiver, mens afvigende synspunkter og mindre magtfulde aktører er ekskluderet eller marginaliseret i medie billedet. Inden for mainstream-medieforskningen er Daniel C. Hallin og Lance W. Bennett nok de mest fremmeste internationale repræsentanter for opfattelsen.¹

En beslægtet hypotese er, at såkaldt "principiell kritik" kun i yderst ringe omfang indgår i mainstream-mediernes behandling af vestlige og allierede staters udenrigspolitiske adfærd, mens "taktisk kritik" forekommer i varierende omfang, alt efter hvor høj en grad af elitekonsensus det givne emne er omgærdet af. Denne hypotese er man især optaget af i den mere radikale (og marginaliserede) gren af medieforskningen, hvor Edward S. Herman og Noam Chomskys *Manufacturing Consent – The Political Economy of the Mass Media* nok står som hovedværket. Denne anden hypotese er på sin vis en indholdsmæssig specification af førstnævnte.

I forlængelse af den "radikale" medieforskning kan man skelne mellem tre diskursive lag i medierne: 1. *det principielle* omhandlende, hvad man søger at opnå med sine handlinger, 2. *det taktiske* omhandlende, hvor formålstjenligt man handler, og 3. *det situationelle* omhandlende, hvorvidt det lykkes at opnå målsætningerne.

I det komplette diktatur (Nordkorea er i dag nok det mest eksponerede eksempel, men vestlige allierede som Saudi-Arabien eller Usbekistan er også godt med) vil mediesystemet respektere tre doktriner:

- *Vi vil det gode*, dvs. vores overordnede politiske målsætninger og intentioner er godartede (det principielle niveau).
- *Vi gør det godt*, dvs. vi er kompetente og handler hensigtsmæssigt i vores forfølgelse af de givne målsætninger (det taktiske niveau).
- *Det går godt*, dvs. det står godt til i de forhold, som vores politikker retter sig mod (det situationelle niveau).

Med "vi" skal forstås magtfulde aktører, især den pågældende stat og dens allierede. I den radikale medieforskning hævdes det, at de vestlige demokratiers medier altovervejende respekterer "vi vil det gode"-doktrinen, mens der i reglen er vist rum for kritik af taktisk og situationel art.

F.eks. vil man opleve, at det gennemgående tages for givet, at der er gode intentioner bag vores statsvold (vi vil skabe demokrati, frihed, stabilitet, forsvare idealer m.v.), mens det omvendt er genstand for debat, hvor godt vi har evnet at forfølge disse målsætninger (det er f.eks. et udbredt synspunkt, at Irak-invasionen var dårligt planlagt og udført). I vestlige demokratier, hvor der typisk hersker en større grad af elitepluralisme end i diktaturstater, vil statsmagten gennemgående blive fremstillet som velmenende i sine intentioner, men sjældent ufejlbarlig i sine handlinger.

Blandt danske mainstream-medier er Politiken en af de få aviser, der med jævne mellemrum giver spalteplads – typisk i dens kronikker – til stemmer, der afviger fra den ofte ret snævre parlamentariske konsensus i udenrigspolitiske spørgsmål. Et eksempel er Carsten Jensen, som efter danske forhold har fået bragt uhørt kritiske tekster om Danmarks militære engagement i Afghanistan samt mediedækningen heraf. I [et essay](#) fra 22. maj 2010 har forfatteren således opstillet ni dogmer, som han hævder, indskrænker, hvad medierne kan tillade sig at sige om vores militære indsats i Afghanistan.

Samlet set postuleres det med de ni dogmer, at danske medier er fuldkomment partiske og ude af stand til at viderebringe selv elementære indsigter om forholdene og vores rolle i landet. Tilgangsvinklen kan minde om den radikale medieforskningens fokus på doktriner, og essayet giver anledning til nogle spørgsmål: Er Carsten Jensens tekst konsistent med antagelsen af en ”vi vil det gode”-doktrin, eller betegner essayet omvendt et brud på denne? Har vi med teksten et eksempel på, at der i medierne kan rettes en kritik mod medierne for at være talerør for magthaverne?

Udfordring af dogmerne

Hvorvidt Carsten Jensens behandling af de ni dogmer rummer ”principiell kritik”, kan bedst vurderes ved at se nærmere på, hvorledes han konkret udfordrer dogmerne, og hvilke indsigter og synspunkter, han mener, dogmerne blokerer for.

Ud over at pege på, at dogmerne generelt bunder i en indskrænket national selvforståelse, som igen grunder sig i traumer og illusoriske selv billeder, trækker Jensen i sin behandling af de enkelte dogmer nogle udogmatiske synspunkter frem til illustration af, hvorledes dogmerne står i vejen for mere realistiske repræsentationer af de afghanske realiteter.

Dogme 1-3

Artiklens tre første dogmer lyder: 1. ”Vi er bare gode” (moralsk overlegne), 2. ”Soldaterne ved altid bedst”, og derfor 3. kan ”ingen kritik [...] have [de danske soldater] som adressat”. De to første dogmer beskrives som indskrænkende for journalistikken, uden at Jensen dog går i rette med dem med konkret kritik af de danske soldaters udsagn og indsats. Vi får ikke et bud på, hvordan mediedækningen ville se ud, hvis de to første dogmer ikke lagde bånd på journalistikken.

I relation til det tredje dogme om, at det danske krigsbidrag ikke kan være genstand for kritik, anfører Jensen, at den siden hen afsatte øverstkommanderende for NATO-styrkerne i Afghanistan, general Stanley McChrystal, har påpeget, hvordan NATO-styrkerne hidtil havde brudt ”med alle de regler, der gælder, når en professionel hær skal nedkæmpe en folkelig opstand”, og at man burde gå til opgaven med en blødere approach og få lokalbefolkningen til at identificere sig med vores krigsmålsætninger. Det kaldes en ”sønderlemmende kritik”, der ”rammer den danske indsats med

uhyre præcision". Jensen havde gerne set, at McChrystals kritik havde givet anledning til "selvransagelse eller kritiske spørgsmål i den danske debat". Hvilken form for selvransagelse ville der i givet fald have været tale om?

Lad os antage, at der havde været en folkelig opstand af betydning, da Danmark var besat af Tyskland under Anden Verdenskrig. Lad os forestille os, at en tysk general havde påpeget, at de tyske styrkers håndtering af opstanden hidtil havde været uhensigtsmæssig, da den "brød med alle de regler, der gælder, når en folkelig opstand skal nedkæmpes". Lad os antage, at generalens kritik ikke gav anledning til debat i Tyskland. En tysk intellektuel råber nu op: "Hvorfor lytter I ikke til generalen, hvorfor stiller I ikke kritiske spørgsmål til den hidtidige strategi? Det er en kæmpe fejl, at vi ikke har lagt større vægt på at vinde hjerter og hjerner."

I hvilken forstand er der her tale om en kritisk intellektuel, der kalder på selvransagelse? Tankeeksperimentet viser (og er ikke tiltænkt at skulle illustrere meget andet end), at den tyske intellektuelles opråb kun giver mening, når man går ud fra, at målsætningen om at nedkæmpe den folkelige modstand er godartet og derfor bør forfølges.

Det er muligt, at den danske presse svigtede på dette punkt – men i så fald svigtede den som forum for debat om, hvordan vi bedst muligt opnår vores krigsmål, hvad enten det nu gælder at "nedkæmpe en folkelig opstand" eller andre konstruktive voldsforehavender. Normalt udfylder pressen ellers denne rolle kompetent og indsigtfuldt; mange af vores bedste hjerner er optaget af spørgsmålet, og førende internationale forskere og tænketanke, som rådgiver om effektiv og konstruktiv krigsførelse, får også megen spaltepads. Det er pudsigt at opleve en af vores fremmeste venstreintellektuelle oplyse medierne om deres naturlige forpligtelse til at behandle synspunkterne hos vores militære autoriteter på ordentlig vis.

Dogme 4

Carsten Jensen konstaterer med sit fjerde dogme, at vi ikke har nogen interesse for eller viden om Afghanistans historie eller kultur. Han så gerne, at vi fik det. Ikke fra afghanerne selv, nej, fra "[r]ussiske generaler og historikere". Det er navnlig russernes afghanske krigserfaringer, vi bør lære af. Derudover bør vi indse, hvor umådeligt besværligt det er at opbygge en centralstat i et land, der aldrig er blevet regeret af en effektiv statsmagt. Altså er det den slags historiske viden, som kan hjælpe os til at træffe rationelle krigsbeslutninger, der er påkrævet, for at få bugt med dogmet om, at "Afghanistan hverken har nogen fortid eller fremtid".

De russiske generaler og historikere har ifølge Jensen peget på, at vi "på tragisk vis" er i færd med "at gentage [Sovjetunionens] fejltagelser". Hvis det alligevel skulle lykkes os at få succes, hvor Sovjetunionen fejlede, og "vinde krigen", kan vi takke alle de eftertænksomme mennesker, der utrætteligt har gjort opmærksom på de særlige og yderst komplicerede udfordringer, det tilbagestående Afghanistan stiller de krigsførende nationer over for. Hvis det ikke skulle lykkes, hvis vi "taber krigen" og i værste fald evnen til at regere regionen med vold, kan vi berettiget spørge de ansvarlige politikere, hvorfor man ikke lyttede til de relevante eksperter eller folk som Carsten Jensen.

Dogme 5-6

Det femte ("Der er ingen døde i Afghanistan") og sjette ("Taliban er bare mordere") dogme siger samlet set, at der ikke er nogen grund til at interessere sig for dem, vi dræber, da de bare er nogle

fanatiske umennesker. Carsten Jensen peger heroverfor på, at ofrene er mennesker som os, og at selv talibanere er udrustet med forskelligartede og ikke udelukkende urimelige motiver. Han efterspørger "indlevelse i mennesker på andre kontinenter med radikalt andre levevilkår end vores", samt at vi forsøger at se krigen "fra lokalbefolkningens side", og han slår til lyd for, at de danske soldater dræber med indlevelse og ikke på en afstumpet måde.

Bortset fra det sidste er der tendentielt tale om en udfordring af doktrinen om vores gode intentioner. Når de mennesker, vi dræber, menneskeliggøres, farver det også selvbilledet på en uheldig måde. Eller rettere: at opfatte andre mennesker som mennesker på linje med os er også et fremskridt i humanitet for os selv; tages skridtet fuldt ud – det sker praktisk talt aldrig hos de offentlige intellektuelle – løsnes også de doktrinære bindinger, der knytter os til det overindividuelle "Vi": vores stat, sekundært dens vestlige allierede.

Alligevel er det ikke en principiel kritik af vores krigsengagement som sådan, Jensens medfølelse for de afghanske ofre munder ud i. Konklusionen er f.eks. ikke, at krigen er moralsk forkert, og at vi skulle holde op med at dræbe så mange mennesker, fordi forehavendet i sig selv er illegitimt. Igen har kritikken en hovedsageligt taktisk karakter: volden er kontraproduktiv, del af en ond spiral, hvor de afghanske døde inspirerer de endnu levende til at dræbe os. Det er ikke vejen frem.

Dogme 7

Det syvende dogme lyder: "Vi er her for at skabe demokrati, men Afghanistans største problem er korrupsion." I kort form gendriver Jensen påstanden med følgende argumentation: Der er ikke korrupsion i Afghanistan, da der ikke eksisterer et effektivt centralt lovsystem; i stedet er Afghanistan befolket af lokale krigsherrer, der regerer vilkårligt efter "egne indskydelser og påfund"; vi har allieret os med disse krigsherrer, og det er derfor så godt som håbløst at forsøge at opbygge demokrati, hvilket jo forudsætter en stærk statsmagt.

Påpeging af, at vi understøtter lokale krigsherrers greb om magten, er korrekt, og dette forhold kunne rigtignok fortjene større medieopmærksomhed. Ligeledes at vi fra første færd har ageret igennem lokale krigsherrer eller ladet dem agere på vegne af os. Men hvad med demokratibestræbelserne? Det er ikke en principiel kritik at anføre, at vi er blevet "afhængige af de forkerte" og derfor ikke kan skabe demokrati. Dette er snarere at pege på en – efter forholdene muligvis uundgåelig – taktisk brøler.

Det ville derimod være principielt kritisk at hævde, at vi *ikke* har til hensigt at skabe demokrati, eller at det ikke er en tungtvejende prioritet og f.eks. kun acceptabelt, så længe det ikke står i vejen for vores strategiske og økonomiske ambitioner i området.² USA's forhold til præsident Hamid Karzai, som gennem tiden har vekslet mellem ærbødigt og kritisk, indikerer, at demokrati ikke værdsættes højt sammenlignet med f.eks. hensynet til at have en nogenlunde loyal allieret siddende på den højeste post i landet. USA's omgang med demokratiet i andre dele af verdenen – f.eks. støtte til kupforsøg i Venezuela 2002, bekæmpelse af demokratisering i Irak efter 2003-invasionen, [indblanding i kupforsøg i Gaza 2006](#), [legitimering af kuppet i Honduras 2009](#), de stadigt tættere og mere militært funderede forhold til de mange diktaturstater blandt USA's nøgleallierede i bl.a. Afghanistans omegn – giver heller ikke grund til at formode, at demokrati i netop tilfældet Afghanistan skulle indtage en selvstændig placering på prioritetslisten over krigsmålsætninger.

Jensen taler et sted om "godnathistorierne om demokrati og kvindefrigørelse", men lader alligevel sin alternative mareridsfortælling udfolde sig omkring det udeblivende demokrati, som var der tale om en forlist bestræbelse. "Vi har [i kraft af alliancen med krigsherrerne] med andre ord indbygget demokratiets fiasko i vores strategi", siger han og indikerer dermed, at demokratiopbygningen er et fejladministreret projekt i et fjendtligt miljø. Altså taktisk og situationel kritik.

På spørgsmålet: "Opbygger vi så virkelig et demokrati i Afghanistan?" lader Jensen endnu en af vores respektable krigsherrer give svaret. Jensen fortæller, at den tyske efterretningsofficer Marc Lindemann beretter i en bog, at *deres* krigsherrer bestemmer, hvilke kandidater lokalbefolkningen skal stemme på. Det er først og fremmest afghanerne og de lovløse afghanske forhold, der blokerer for demokratiet.

Dogme 8

Det ottende dogme er snarere et – ganske vist fremtrædende – argument end et egentligt dogme: "Hvis vi ikke skyder dem dér, kommer de her." Jensens afvisning af påstanden som fantastisk er på sin plads. Sandheden er nok snarere: "Hvis vi bliver ved med at skyde dem dér, er der nok en dag nogen, der kommer efter os her."

Dogme 9

Det niende dogme er "det absolutte tabu", "det menneskeligt set sværeste spørgsmål af alle, som vi derfor slet ikke vover at stille: hvis vi trækker os ud af Afghanistan, betyder det så ikke, at de soldater, der allerede har mistet livet, er døde forgæves?" Alligevel stiller de dræbte soldaters pårørende somme tider spørgsmålet, og andre stiller det også på deres vegne, siger Jensen, så mere tabu er det vel heller ikke. At den danske indsats kunne være forgæves, nyttesløs osv., er igen en taktisk kritik: noget af det hårdeste, man kan sige om velmenende forsøg.

Jensen har ikke ret i, at det er et egentligt tabu, omend forestillingen om, at danske soldater kan dø forgæves, nok virker usympatisk på mange. Et virkeligt tabu er derimod, at den danske militære indsats, langt fra at være forgæves, er produktiv med henblik på at fremme et illegitimt projekt. F.eks. at Danmark "har valgt side", "gør sit" og i stedet for at "sejle under bekvemmelighedsflag" (for nu at bruge nogle typiske vendinger fra NATO's nuværende generalsekretær) yder et konkret militært bidrag til fremme af imperialistiske ambitioner. At de døde danske soldater tjente bestræbelsen på at styrke det amerikanske hegemoni. At de faldt i en krig, der har fungeret som katalysator for NATO's ekspansion i Mellemøsten, Europa og Asien, hvor der er ved at blive lagt en ring af NATO-allierede og -armede stater omkring Rusland og Kina. Eller bidrog til at ekspandere den amerikanske krigsøkonomi og var et led i rationalet for udbygningen af vores egen blomstrende krigsindustri. At de levende soldater, hvor uanseeligt deres bidrag end er, medvirker til at gøre verden til et farligere sted.

Nej, det er nok ikke tabuer. Et tabu forudsætter en vis forbindelse til vores forestillingsverden. I virkeligheden ville det være et erkendelsesmæssigt fremskridt, hvis den idé, at vores styrker i Afghanistan er agenter i et dominansorienteret projekt, vandt status som tabu.

[LÆS ANDEN DEL AF ANALYSEN](#)

¹ Se Daniel C. Hallin, *The 'Uncensored War': The Media and Vietnam* (London: University of California Press, 1986); Lance W. Bennett, 'Toward a Theory of Press-State Relations in the United States', *Journal of Communication*, 40:2 (1990), s. 103-125.

² Synspunktet udelukker selvsagt ikke, at demokrati under bestemte betingelser – f.eks. når demokratisering bidrager til at underminere fjendtlige eller ikke-allierede styre – undertiden kan være formålstjenligt.